Cc

(Approved by the Gauhati University, as a B.A. Text Book

দহিকতৰা

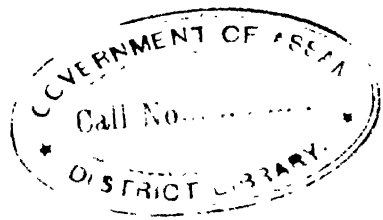

শ্ৰীৰঘুনাথ চৌধাৰী

DISTRICT LIBRARY

প্রকাশক
শ্রীগুণাভিরাম চৌধারী বি, এচ, চি, এল, এল, বি
গুৱাহাটী

৪র্থ সংস্করণ
১৮৭৯ শক

প্রিণ্টার :—শ্রীখগেন্দ্র নাথ শর্ম্মা
পবণদেব প্রিণ্টিং ৱর্কচ্
গুৱাহাটী

বেচ দুটকা চাবি অনা

সূচী

দহিকতৰা	....	....	১
গিৰি-মল্লিকা	....	....	২১
যুগল-তৰা	....	....	২৬
জোনটৈ	....	....	৩২
পুৱঁতি তৰা	....	....	৩৮
বিভূতি	....	....	৪২
সৌন্দৰ্য্য সাধক	....	...	৪৪
অভিসাৰ	....	....	৪৭
অঞ্জলি	....	....	৪৯
বিশ্বৰূপ	...	....	৫২
দান	...	....	৫৬
নশ্বৰতা	....	.. .	৫৭
আকাঙ্ক্ষা	....	...	৬০
প্ৰতিধ্বনি	....	....	৬২
বৈৰাগ্যৰ কথা	....	....	৬৬
অন্তিম জ্যোতি	....	...	৭০
ফুলশয্যা	....	....	৭২

GOVERNMENT OF ASSAM
Call No.....
DISTRICT LIBRARY.

DISTRICT LIBR

প্রশস্তি	....	....	৭৬
মাধবী	....	....	৭৮
অতৃপ্ত	....	....	৮৩
নিঃকিন	...	....	৮৫
মানব-দেবতা	---	....	৮৬
কবিপ্রিয়া	....	....	৮৮
অনাহূত	---	....	৯১
মধুলিহ	...	....	৯৩

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

পাতনি

আজি দহ এঘাৰ বছৰৰ আগেয়ে শ্ৰীযুত ৰঘুনাথ চৌধাৰী ডাঙৰীয়াৰ "কেতেকী" বুলি দীঘল চৰাই-কবিতা এটি ওলাইছিল। গুণগ্ৰাহী অসমীয়া সাহিত্যসেৱী সকলে কবিতাটো অতি আদৰেৰে গ্ৰহণ কৰিছে। সম্প্ৰতি অসম ছাত্ৰ সম্মিলনৰ মুখপত্ৰ "মিলন" বোলা কাকতত "মিলন-দূত" নামে চৌধাৰী ডাঙৰীয়াৰ আকৌ এটি চৰাই কবিতা ওলাইছে। গুৱাহাটীৰ একতা সভাৰ ছাত্ৰ সমজুৱা সকলে "দহিকতৰা" নাম দি কবিৰ আন আন কবিতাৰ লগত পুথিৰ আকাৰে ছপাই উলিয়াব খোজাত তেওঁলোকৰ অনুৰোধ মতে পাতনিখনি লিখা হল।

চৌধাৰী ডাঙৰীয়াৰ ভালেমান দিন আগেয়ে ওলোৱা "সাদৰী" বোলা খণ্ড কবিতাৰ পুথি এখনি আছে। তাত একুৰিৰ অলপ বেছি কবিতা আছে। তাৰ কিছুমান কবিতা পুৱণি "জোনাকী"ত ওলাইছিল। কিন্তু এইটো মন কৰিবলগীয়া যে সেই খণ্ডকবিতাৰ পুথি খনিত যিবোৰ কবিতা আটাইতকৈ সৰস সেই আটাইবোৰেই চৰাই-জীৱন আৰু ফুল-ফুলনি লৈ লিখা। "বহাগীৰবিয়া," "প্ৰিয়বিহঙ্গিনী," "ভেঁটকলি," "কেতেকী চৰাই" আদি কবিতা বোৰৰ প্ৰত্যেকটোৰেই চৰাই আৰু উদ্ভিদ্ জগতৰ মনোৰম সাধু কথাৰ নিচিনা।

আন আন লেখক সকলক কেতিয়াবা কাহানি ফুল আৰু চবাই-জীবনৰ বিষয়ে কবিতা লিখা দেখা যায়। কিন্তু সেই পুৰণি "জোনাকী"ৰ দিনত ভাৰকণিকাবোৰে যেতিয়া আজিলৈকে এজন কবিৰ লেখনীত নানান ভাষাত পল্লবিত হৈ উঠিব লাগিছে, তেতিয়া এইটো বিচাৰি চাব লগীয়াত পৰে যে কবিতাবোৰ একে সাঁচতেই গঢ়ানে সেইবোৰৰ বেলেগ বেলেগ কেন্দ্রস্থ ভাব আছে।

"সাদৰী"ৰ অন্তর্গত প্রকৃতি বিষয়ক কবিতাবোৰক দুই ভাগত ভাগ কবিব পাৰি। "ভেঁটকলি" "বহাগীৰ বিয়া" আদি কবিতাত মানৱ-সংসর্গবিহীন প্রকৃতিৰ স্বৰূপাকৃত সৌন্দর্য্যৰ ধ্যান আৰু নিজৰ সৌন্দর্য্যত প্রকৃতিৰ নিজৰেই আনন্দোৎসৱ এটি দেখা যায়।

"মৱতৰ শোভাৰাশি একে লগে যেন
সৱজিলে বিধি নিজানত"
জড় জগতত জীৱ জগতত
পাওঁ সকলোতে দেখা,
মহাবিশ্বজুৰি বিৰিঙিছে যেন
আনন্দৰ পূর্ণ বেখা।"

"বহাগীৰ বিয়া" বোলা কবিতাটোত এই আনন্দৰ বেখা ফুটি ওলাইছে।

Library books will give you joy for long
if handled carefully with clean hands

পাতনি

"বহাগীৰ বিয়া" কবিতাটো মানৱসংসৰ্গবিহীন প্ৰকৃতিৰ আনন্দোৎসৱ। বসন্ত-জীয়ৰী বহাগী আইদেওৰ বিয়াৰ উৎসৱত গছ-লতিকা মুঞ্জৰিত আৰু চৰাই চিৰিকতি বিভোল হৈ উঠিল। বহাগী আইদেওৰ বিয়াৰ উপলক্ষ কৰি প্ৰকৃতিৰ সৌন্দৰ্য্যবিকাশৰ উৎসৱ বৰ্ণনাই ডেকা কবিৰ কবিতাটোৰ কেন্দ্ৰস্থ ভাৱ। এই ভাৱৰ ধাৰাৰ পূৰ্ণবিকাশ হৈছে "কেতেকী" বোলা নিৰুপম চৰাই কবিতাটোত। "বহাগীৰ বিয়া"ত যি আনন্দৰেখা উদ্ভিদ্ আৰু চৰাই-জীৱনত আৱদ্ধ আছিল, "কেতেকী" কবিতাত সেই আনন্দই পাৰ ভাঙি আহি মানৱ সমাজৰ ঘৰুৱা জীৱনকো প্লাৱিত কৰিছে। "কেতেকী" কবিতাৰ কেন্দ্ৰস্থ ভাৱ বসন্তৰ আগমনত জড়-চেতন মানৱ-জগতত বিপুল উন্মাদনা। এই উন্মাদনাৰ মূল কাৰণ "বহাগীৰ বিয়া"ত কোৱাৰ দৰে কেৱল বসন্তৰ সমাগমেই নহয় এটি স্বৰূপবিহীন খিৰাট প্ৰহেলিকাময় চৰাইৰ মাত। কোনোবা দূৰ আনন্দ সাগৰৰ ঢৌৰ খলকনি এটি চৰাইৰ মাতৰ ভিতৰেদি জড়-চেতন জগতক আঘাত কৰি ইয়াক বিয়াকুল কৰি তুলিছে।

বৰ্ত্তমান "দহিকতৰা" কবিতা এই ভাৱান্বিত নহয়। "সাদৰী"ত "কেতেকী চৰাই" "গোৱাহে এবাৰ মোৰ প্ৰিয় বিহঙ্গিনী" আদি কেতবোৰ চৰাই আৰু প্ৰকৃতি বিষয়ক কবিতা আছে। সেই বোৰত কবিয়ে বসন্তৰ সৌন্দৰ্য্য আৰু চৰাইৰ মাতত কেৱল নিৰ্ব্বিকাৰ আনন্দতেই আপোন পাহৰা হোৱা নাই। সেইবোৰত সৌন্দৰ্য্যৰ আঘাতত

কবিতাৰ ভিতৰেদি প্ৰেমিকৰ লোলুপ স্পৃহা জাগি উঠা দেখা যায়—

বিহৰিছে আহা. কুঞ্জ কাননত,
প্ৰেমিকা বসন্ত বাণী ;
ইচ্ছা হয়, যেন মন-পখী মোৰ
কৰে গুণ-গান নব বসন্তৰ,
দিওঁ দুগালত হেঙুলী বোলৰ
কুঙ্কুম চন্দন সানি ।

"দহিকতৰা" চৰাইকবিৰ সৰু কালৰ স্বৰূপবিহীন "প্ৰিয় বিহঙ্গিনী-বেই" মূৰ্ত্ত আকৃতি । ইয়াৰ কেন্দ্ৰস্থ ভাৱৰ অঙ্কুৰো প্ৰিয়বিহঙ্গিনী" বোলা কবিতাটোত পোৱা যায় ।

এই দুটি কবিতাৰ চৰাই "জীবনতোষিনী" প্ৰেমিকা মূৰ্ত্তি ।

"তোমাৰ সঙ্গীতে প্ৰিয়ে জানে কি মোহিনী
আশাৰ পদুম পাহি
মাৰে মিচিকিয়া হাঁহি,
হৃদয় বীণত বাজে প্ৰেমৰ 'ৰাগিণী' (কেতেকী চৰাই)
"মৰতত বৈ যোৱা সঙ্গীতৰ ধাৰা
একে থৰে শুনি শুনি
থাকোঁ কিবা ভাবি গুণি
আপোনাক আপুনিয়ে হওঁ আত্মহাৰা"

প্রেমৰ ৰাগিণীত আত্মহাৰা হোৱা ভাৱেই "দহিকতৰাৰ" ভাৱ ডেকা কবিৰ "স্বৰূপবিহীন" "মানস মোহিনী" "জীৱন তোষিণী" প্রিয়বিহঙ্গিনীয়েই মিলন মন্ত্র মুখত লৈ জড়-চেতন জগতক মিলন আশাৰে আশান্বিত কবি "দহিকতৰা" ৰূপে বাস্তৱ মূর্ত্তিত দেখা দিছে। ই এটি "কাম গন্ধ-বিহীন" প্রেমৰ কবিতা আৰু চৰাইটিও কবি হৃদয়ত চিৰদিন আনৰ চকুত নপৰাকৈ পুহি থকা আদর্শৰ জীৱন্ত মূর্ত্তি। ই ডেকাকবিৰ প্রেমিকা বসন্তৰাণীৰ দুগালত হেঙ্গুলী বোলৰ কুঙ্কুম-চন্দন সানি দিবৰ স্পৃহা থকা প্রেমৰ পুঁৱতি গীত নহয়, ই কোনোবা দূৰ অতীতৰ আশাৰ পদুমৰ" স্মৃতি বিজড়িত প্রেমৰ সান্ধ্য ৰাগিণী।

"চিৰদিন তই মোৰ হিয়াৰ আপোন

উদিছে মনত মোৰ
শৈশৱৰ চিত্রবোৰ
কোন দূৰ অতীতৰ মায়াৰ সপোন
জগাই তুলিলি মোৰ স্মৃতি বিতোপন।"

প্রেমিকা বিহগী দহিকতৰাৰ মাতত জগত সৌন্দর্য্যেৰে উপচি পৰিছে। কিন্তু কবিৰ সৌন্দর্য্য-স্পৃহা নাই তেওঁৰ প্রেম সৌন্দর্য্যৰ মৰীচিকা নহয়। প্রেমিকাৰ সংসর্গত সৌন্দর্য্যই বিকাশ পাইছে হয়, কিন্তু স্বয়ং প্রেমিকা ৰূপহীনা আৰু আনৰ অনাদৃতা চকুত নপৰা!

পাতনি

"কবি লেখনীত তই নুফুটিলি কিয়
ৰূপ তোৰ নাই দেখি
অনাদৃতা হলি লোক
হলি জীৱ জগতৰ অতিক্ষুদ্ৰ জীৱ
কিন্তু প্ৰিয়ে তয়ে মোৰ অতি প্ৰাণপ্ৰিয়"

অসমীয়া কবিৰ জানৰ অনাদৃতা প্ৰেমিকা দহিকতৰা ইংৰাজ কবি ৱাৰ্ডচ্‌ৱাৰ্থৰ প্ৰেমিকাৰ নিচিনা:—A maid whom there were none to praise and very few to love.

"ছোৱালীজনীক ভাল বোলোঁতা কেওঁ নাছিল; আৰু ভালপাওঁতা নাছিল বুলিলেই হয়'।

এই লোকৰ অনাদৃতা 'বহনা'ৰ মাতত কবিৰ সুদূৰ অতীতৰ সপোন জাগি উঠি তেওঁৰ জীৱনক খন্তেকলৈ এটি অনুভূতিৰ বিষয় কবি তোলে—

কোমল, পবিত্ৰতা সৌন্দৰ্যাৰ মাধুৰী
প্ৰেম প্ৰৱাহিনী তই
আছ চিৰকাল বই
স্নিগ্ধ সলিলত যেন থাকিম নাহুবি"।

প্ৰিয়তমাৰ পৰশত গছ লতা মুঞ্জৰিত হোৱা কথা কাব্যজগতৰ এটি মনোৰম প্ৰবচনৰ ভিতৰত পৰিছে। কবিৰ বিশ্বাস যে প্ৰেয়সীৰ স্পৰ্শত হে ফুল ফুলে আৰু চৰায়ে গীত গায়।

For her feet have touched the meadows
And left the daisies gay—Tennyson.

"প্রিয়তমাই ভৰিবে পথাৱখন ছুই দিলত "ডেইজী" ফুলবোৰ জকমকাই উঠিল। সংস্কৃত সাহিত্যত এই কবিত্বময় প্রবচন শ্লোকবদ্ধ বিশ্বাসত পৰিণত হোৱা যেন দেখা যায়। সেই অনুসাৰে যুৱতী সুন্দৰীৰ কেৱল পৰশতেই নহয় নানা অঙ্গভঙ্গীতহে কেতবোৰ ফুল ফুলি উঠে।

"স্ত্রীনাং স্পর্শাৎ প্রিয়ঙ্গুর্বিকসতি বকুলঃ শীধু গণ্ডুষ সেকাৎ
পাদাঘাতাদশোকস্তিলককুকুবকো বীক্ষণালীঙ্গনাভ্যাম্
মন্দাৰো নর্ম্মবাক্যাৎ পটুমৃদুহসনাচ্চম্পকো বক্ত্রবাতা
চ্চূতো গীতান্ন মেকৰ্বিসতি চ পুবোনর্ত্তনাৎ কর্ণিকাৰঃ।"

ভিবোতাৰ পৰশত প্রিয়ঙ্গু, মুখত লোৱা মদিৰা কুৰাই দিলে বকুল, পদাঘাত কৰিলে অশোক চকুৰে চালে তিল অলিঙ্গন কৰিলে কুকবক, পৰিহাস বাক্যত মন্দাৰ, মিচিকীয়া হাঁহিত চম্পক, মুখৰ বতাহত আমফুল, গীতত নাগেশ্বৰ আৰু সমুখত নৃত্য কৰাত মণিৰাজ ফুল ফুলি উঠে।

মহাকবি কালিদাসৰ কবিতাত এই কবিত্বময় বিশ্বাস ঠায়ে ঠায়ে মনোৰম ভাবাত ফুটি ওলাইছিল।

বক্তাশোকশ্চলকিসলয়ঃ কেশবশ্চাত্র কান্তঃ
একঃ সখ্যাস্তব সহ ময়া বামপাদাভিলাষী—(মেঘদূত)

কিন্তু কবি চৌধাৰী ডাঙৰীয়াৰ কবিতাত ফুল ফুলি উঠাৰ বেলেগ কাৰণ আছে। প্ৰকৃতিৰ লীলাভূমি অসমত তৰুণীৰ পৰশত নহয়, কিন্তু কবিৰ প্ৰিয় বিহগী দহিকতৰাৰ মাতত্তেই তৰু-তৃণ পল্লবিত হৈ উঠে আৰু বামধনু আকাশত নীলিমা আভাৰে ব্যক্ত হয়—

"সঙ্গীতৰ সুধাধাৰা দিলি তই বাকি
আকাশত বামধনু
বঞ্জিলে নীলিমা তনু"

"সোণগুটি সোণাকৰে লই খোপামণি
কনক কবিতা বচি
দিছে প্ৰেম উপযাচি" ইত্যাদি।

আকৌ এটি লক্ষ্য কবিব লগীয়া কথা এইটো যে আমাৰ কবি চিৰকৌমার্য্যব্ৰতী। তেওঁৰ প্ৰেম-প্ৰতিমা মানৱ মূৰ্ত্তিত কতিয়াবা দেখা দিছিল নে নাই কব নোৱাৰোঁ। কিন্তু যি প্ৰেম মানৱ-মূৰ্ত্তিত আৰোপিত হৈ সন্তান-সন্ততিৰ স্মৃতিমণ্ডিত হৈ পৰিণতি লাভ কবিব নোৱাৰিলে, সেই প্ৰেম আনৰ অনাদৃতা "মৰমী বন্ধু" "বহনা" "দহিকতৰা"ৰ মাতত সজাগ হৈ উঠি তেওঁৰ মনটোকে ফুলনিৰ দৰে কবি তোলে। "বিভূতি" বোলা কবিতাত বৰ্ত্তমান কবিয়ে বসন্ত সমাগমক লক্ষ্য কবি কৈছে—

"ফুলিল হিয়াত মোৰ লাখে লাখে ফুল
পবিমল গন্ধে সুবভিত"—বিভূতি

এই পদফাঁকিয়ে ইংৰাজী কবি ৱার্ডচৱার্থৰ "ডেফোডিলচ" ফুলৰ স্মৃতিত হিয়া আলোড়িত হোৱাৰ কথা সোঁৱৰাই দিয়ে।

ডেকা কালৰ "প্রিয়বিহঙ্গিনী" আদি কবিতাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি "দহিকতৰা" লৈকে সমভাৱাপন্ন কবিতাবোৰ চিৰকৌমার্য্যব্রতী অসমীয়া কবিৰ কামগন্ধবিহীন অতীন্দ্রিয় প্রেমৰ বুৰঞ্জী মাথোন আৰু এয়েই "দহিকতৰা কবিতাৰ কেন্দ্রস্থ ভাব।

গোটেই কবিতাটোৰ ভিতৰত তন্ময়তাৰ ভাব এটা আছে। ইয়াত "কেতেকী" কবিতাৰ মাদকতা নাই। দহিকতৰাৰ মাত গছ, লতা পল্লবিত হৈছে, আকাশত ৰামধনু উদয় হৈছে, শীতল মলয়া বাৰ বলিছে, ধূপুনী চৰায়ে নাচিছে, কিন্তু কবিৰ শৈশৱস্মৃতিভাৰাক্রান্ত মন এইবোৰত নাই। ইংৰাজ কবিয়ে কৱৰ নিচিন'—

> He heard it. but he hearden uot : his eyes
> Were with his heart and that was for away
> —Byron.

"তেওঁ শুনিছে কিন্তু মন কৰা নাই ; তেওঁৰ চকু আছে তেওঁৰ অন্তৰত আৰু অন্তৰ আছে বহুত দূৰৈত পৰি"। কোনোবা দূৰ দেশৰ ক্ষীণ আলোক আৰু দূৰ অতীতৰ স্মৃতি জগোৱা মোহিনী কণ্ঠৰ ধ্বনি এটিয়ে তেওঁক তন্ময় কৰি তোলা যেন দেখা যায়।

"বই গ'ল বিশ্বব্যাপি দিক্ দিগন্তৰ"
"প্ৰকৃতিৰ নিস্তব্ধতা গ'ল ভেদ কৰি"
"কি সুন্দৰ স্নিগ্ধকান্তি ফুল্ল বননিত"
কৰিছে স্বৰ্গীয় দৃশ্যে হৃদয় ৰঞ্জন" ইত্যাদি।

প্ৰত্যেকটো 'ষ্টেঞ্জাৰে' পঞ্চম শাৰীলৈ ভালকৈ মন কৰিলে এই তন্ময়তাৰ ভাৱৰ উপলব্ধি কৰিব পাৰি।

আনৰ অনাদৃত চৰাইৰ দৰে আনৰ অনাদৃত ফুলেও তেওঁৰ নিপুণ হাতত কি অপৰূপ সৌন্দৰ্য্য ব্যঞ্জক হৈ পৰে তলত তাৰে এটি উদাহৰণ দিয়া হ'ল—

লুইতৰ কাণে, কাণে কহুঁৱাৰ ফুল।
ৰতাহত হালি জালি
ঢৌৱে, ঢৌৱে ঢৌ খেলি
ভুষাৰ ধৱল কান্তি ধৰিছে বিপুল,
যেন সুখ তৰঙ্গিণী পুলকে আকুল!

প্ৰত্যেকটো প্ৰাকৃতিক বৰ্ণনাই প্ৰাণৰ বহুকলীয়া সঞ্চিত অনুভূতিৰ ৰূপহে বিকাশ।

ওপৰত দহিকতবাৰ লক্ষ্য কৰি কৱিৰ সাধাৰণ গুণৰ কথা যি কোৱা হৈছে, সি তেওঁৰ প্ৰকৃতি বিষয়কআন আন কবিতাটো সমান ভাবে ৰঞ্জিতা খায়। চৌধাৰী প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য্য বৰ্ণনাত সিদ্ধহস্ত। কিন্তু কেৱল বৰ্ণনা থাকিলেই পদ্য ৰচনা প্ৰকৃত কবিতাত পৰিণত নহয়। তেনে হোৱা হেঁতেন প্ৰাণী আৰু উদ্ভিদ-বিদ্যাৰ

গ্রন্থবোৰ কবিতাৰ পুথি হলহেঁতেন। কোনো প্রাকৃতিক বর্ণনা কবিতাত পৰিণত হব লাগিলে সেই বর্ণনা আমাৰ ভূত, ভবিষ্যৎ আৰু বৰ্ত্তমান সুখ দুখাত্মক ভাৱৰ লগত ওত-প্রোত, ভাবে মিলি থকা যেন লাগিব লাগে। যি বর্ণনা মানুহৰ সুখ, দুখ বা সৌন্দর্য্য স্মৃতিৰ বাহিৰত সি আমাৰ কল্পনাক স্পর্শ কবিব নোৱাৰে বা আমাৰ আপোন যেন নেলাগে। চৌধাৰী ডাঙৰীয়াৰ বর্ণনাই তেওঁৰ বর্ণনাৰ বিষয়ক "অজ্ঞাত কুলশীল" আচহুৱা আলহী নকবি পূর্ব্বস্মৃতিৰ বিজড়িত বহুদিনৰ চিনাকী বন্ধুৰ দবে উপস্থিত কবে। বর্ত্তমান কবিতাবোৰৰ যেই সেই কবিতাৰ পৰাই এইটো প্রতিপন্ন কবিব পাবি। আমাৰ ভিতৰত গিৰি-মল্লিকা ফুল দেখা নাই। কিন্তু কবিৰ বর্ণনাত ই পৌৰাণিক কল্পনাৰ অপ্সৰী, মদন-ভস্ম আদিৰ লগত সানমিহলি হৈ বহুকলীয়া চিনাকি লগৰী যেন লাগে আৰু কবিয়ে যেতিয়া গায়—

প্রাণ প্রিয়া আজি মোৰ বিজন কুঞ্জত,
তুলিবানে লয়লাসে হাঁহিব তৰঙ্গ, ;
নিষ্প্রভ ফুলনি মোৰ হক জ্যোতির্ম্ময়।

তেতিয়া বাস্তবিকতেই ইয়াৰ তাপিতৰ মনত আশৰ বাণীৰ দবে বহুমূলীয়া বস্তু যেন লাগে। সেইদবে "পুৱঁতি তৰা" কবিতাত যেতিয়া গঙাচিলনীৰ কৰুণ মাতত কবিৰ মনত সাঁচি থোৱা ব্যথা জাগি উঠে—

"কত যুগ যুগান্তৰ সাঁচি থোৱা ব্যথা
উঠে মোৰ পৰাণ আকুলি
বিপুল আবেগ ভৰা বেদনাৰ সুৰে
আকাঙ্ক্ষাৰ বাঙ্গিল সুতুলি"।

তেতিয়া গঙাচিলনীৰ মাত আৰু আমাৰ অনুভূতি বসমণ্ডলৰ বাহিৰা বস্তু নহয়। ই সন্তাপিতা জননীৰ আচম্বিতে শুনা হেকৰা সন্তানৰ মাতৰ দৰে—মধুৰ' কৰুণ, মাৰ যোৱা' সোঁৱৰণী জগোৱা।

চৌধাৰী ডাঙৰীয়াৰ কবিতাত য'তেই প্রাকৃতিক পদার্থৰ উল্লেখ আছে, ত'তেই ইয়াক আমাৰ অনুভূতিৰ কোনোবা চকুৰ লগত সংশ্লিষ্ট থকা দেখা যায়।

উদাহৰণ স্বৰূপে কেই ফাঁকি মান পদ তুলি দিয়া হল :—

"অনাবিল কহ্লাৰৰ প্রেম সৌৰভত
সুৰভিত হয় মোৰ মানস সৰস" (দান)।
"সন্ধিয়া খদ্যোতে আহি
মাৰে বিদ্রূপৰ হাঁহি

নিয়তী ডালত পৰি মাতে হুটা মাত ইত্যাদি (জোনলৈ)

কবিতা উপভোগৰ বস্তু। ই আমাৰ মৰহি থকা ভাৱক জগাই তুলি ভাৱৰ খলনিৰ পৰা যি আনন্দ হয়, সেই আনন্দ দিয়ে কবিতাই। চৌধাৰী ডাঙৰীয়াৰ কবিতাত সেই আনন্দ দিবৰ শক্তি সম্পূর্ণ বিৰাজমান।

শ্রীবাণীকান্ত কাকতি

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

দহিকতৰা

অ' মৰমী বন্ধু মোৰ অ' দহিকতৰা
কোন মূর্চ্ছনাত তোৰ বাজে দোতাৰা,
মিলন মাধুৰী লই
আহিছ সাদৰী অই
কোন বিৰহীক দিবি প্রেমৰ বতৰা,
পদূলিতে আছে বই গুলঞ্চি কতৰা !

আলোক নে অন্ধকাৰ সুদূৰ প্ৰান্তৰ
কোন সাগৰৰ পৰা
অমৃত গৰল ভৰা
মেলি দিছ সঁফুৰাটি মোহিনী কণ্ঠৰ
বই গ'ল বিশ্ব ব্যাপি দিক্ দিগন্তৰ !

কোনেনো পঠালে তোক কলকণ্ঠী কবি
পূবে দিলে ধলফাট
মাতিলি সুৱদি মাত
শীতলী মলয়া বাৰে দিলে পাল তবি,
প্ৰকৃতিৰ নিস্তব্ধতা গ'ল ভেদ কবি ।

জহ গ'ল বর্ষা গ'ল আহিল শৰৎ
বিদ্যাধৰী চিত্রলেখা
খঞ্জনী দিলেহি দেখা
নাচে কত ছন্দ তুলি কঙ্কণ সুৰত,
চমক লগালি কিনো নন্দন পুৰত।

কাষত মঙ্গল ঘট ফুলৰ কৰণি
মিলি যত বনবালা
পিন্ধাইছে বনমালা
বুকুত সজাই দিছে দুগ্‌দুগিখনি,
ধৰিছে উষাই ৰূপ কনক ৰৰণী।

পুষ্পবৃষ্টি হ'ল তোৰ পৰশ মণিত
নিজম ঘাঁহনি দৰা
পানীপিয়লীৰে ভৰা
মুকুতাৰ শুভ্রমালা শ্যামল পাটীত ;
কি সুন্দৰ স্নিগ্ধ কান্তি ফুল্ল বনৰিত ।

শ্যামল তৃণেৰে ভৰা ধুনীয়া পথাৰ
সুন্দৰী শাৰদ বালা
পিন্ধালে হৰিৎ মালা
সঙ্গীতৰ হিল্লোলত প্রেমৰ আধাৰ,
ফুলিল হ্রদত কত কুমুদ কহ্লাৰ ।

আছিলি নিমাতী হই কত দিন ধৰি
বলিল শীতল বাৰ
কুকৰাই দিলে বাৰ
আহিল বসন্ত দৰা লাহবাহ কৰি ;
আদৰি আনিলি তয়ে তুলি সুৰাগুৰি ।

ক্ষীৰস্ৰাৰী সুকণ্ঠৰ মল্লাৰ ধ্বনিত,
বাজি উঠে বনবেণু
উৰি ফুৰে ফাকুৰেণু
কৰে নৃত্য লীলা ভঙ্গী ফুল্ল ফুলনিত ;
উঠিল স্পন্দন গিৰি শিখৰ মণিত ।

পল্লরে পল্লরে ভবি উঠে গীতি ছন্দ,
কিবা অপরূপ দৃশ্য
উদ্বেলিত মহাবিশ্ব
স্বরগত পরা আনি অমৃতর ভাণ্ড
ঢালি দিছ মরতত প্রেম মকরন্দ।

কার প্রেরণাত তই জুবিলি সঙ্গীত
তটিনীর ক্ষীরধারা
কার প্রেমে আত্মহারা
যি গীতর তরঙ্গত হ'ল তরঙ্গিত;
হৃদয় আপ্লুত করে নাচোন ভঙ্গিত।

সঙ্গীতৰ সুধাধাৰা দিলি তই বাকি,
আকাশত ৰামধনু
ৰঞ্জিলে নীলিমা তনু
দেৱপুৰী এৰি থই আকশী নৰ্ত্তকী ;
মৰতত ভৰি দিলে উৰ্ব্বশী কেতেকী ।

মেঘকন্যা সৰে গিন্ধি তড়িতৰ হাৰ,
গাত লই নীলাম্বৰী
আৰোৱানখনি ধৰি
আগ্রহেৰে দিছে তোক প্রীতি উপহাৰ
কুঞ্জে কুঞ্জে ঘূৰি কত কৰিছ বিহাৰ ।

আলোড়ি গন্ধর্ব্বপুর নন্দন কানন,
গালি কিনো বিশ্বজিত
মদালসাপ্রেমগীত
পাতিলি প্রেমর হাট লীলা নিকেতন ;
করে য'ত বসন্তই কুঞ্জে নিধুবন ।

সোণগুটি সোণাকরে লই থোপামণি,
কনক কবিতা রচি
দিছে প্রেম উপযাচি
ধবল মেঘর বুকু তুলাপাতখনি,
কত কাব্য কথারেই হইছে শুরনি ।

লুইতৰ কাণে কাণে কঁহুৱাৰ ফুল
বতাহত হালি জালি
ঢৌৱে ঢৌৱে ঢৌ খেলি
তুষাৰ ধৱল কান্তি ধৰিছে বিপুল ;
যেন সুৰ তৰঙ্গিনী পুলকে আকুল ।

সোণোৱালি ৰহনৰ সৰিয়হ দৰা,
ৰূপৰ মাধুৰীসান
ঢালি প্ৰেম জ্যোতিকণা
উৰাই পৰাগ ফাঁকু মনপ্ৰাণ হৰা
ৰমক জমক হ'ল বিশ্ব বসুন্ধৰা ।

শোভাব অঞ্জন তুল্য তক শোভাঞ্জন,
তাতে পবি প্রিয়া তই
তুলি সঙ্গীতব লয়
সানি দিলি রূপচ্ছটা ধরলী অঞ্জন,
কবিছে স্বর্গীয় দৃশ্যে হৃদয় রঞ্জন।

বুঢ়া আজাববো তয়ে ভাঙিলি চমক,
লাগিল বসন্ত বা
উলহ মালহ গা
নব কিশলয় দলে কবি জকমক
সম্ভাষিছে ভাগকরা কত পথিকক।

শিৰীষ ডালত প্ৰিয়ে পৰি দিন দিন
ফুল কোঁৱৰক লই
কি খেলা খেলিছ তই
ডেকাধনি লাগি তাৰ দেহা হ'ল ক্ষীণ,
এয়ে নেকি যাদু তোৰ ভাল পোৱা চিন !

ৰূপহী সেউতি জৰা চম্পা যুতি জাতি,
ফুলৰ কুৱৰীবোৰে
সাজি ৰং ৰূপহেৰে
ফুলৰ শৰাই কত থানে থানে পাতি ;
জনাইছে ব্যাকুলতা ইঙ্গিতেৰে মাতি ।

দিনফুলী মালতীৰ ৰূপ বিতোপন,
বিচিত্ৰ ৰৱণ ধৰি
বুকুখনি উদি কৰি
লই গন্ধ উপহাৰ কুঙ্কুম চন্দন ;
যাচিছে সাদৰী তোক প্ৰণয় চুম্বন ।

কৰবীৰ, টগৰতো তুলি দিলি ঢৌ
ফুলে ফুলে ফুলৰাণী
সাজি দিলে ফুলবেণী
মৌপিয়া আইটীকো লাগে কিবা মৌ ;
মনৰ আশাটি বাক পূৰাবি নে নৌ !

আলসুৱা ডালিমীৰ বুকুখনি জুৰি
পাখিলাহি পখিলাই
ঘনে ঘনে চুমা খায়
ৰূপলীলা তৰঙ্গত নাদুৰি সাঁতুৰি ;
হেপাহ পলাই পিয়ে অমিয়া মাধুৰী ।

অ' প্ৰেয়সী গুটিমালী নহবি অধীৰা,
প্ৰিয়তম জনে আহি
বজাই মোহন বাঁহী
পিয়াৰ মিলন দূতে প্ৰণয় মদিৰা
পলাব পিয়াহ ভোক হৃদয়ৰ পীড়া ।

বিৰতী সুৰাগীয়ে বিহুনাম গাই
পিন্ধি বনকৰা শাৰী
লগালেহি মাতষাৰি,
ফুলবছা বিহাখনি গাত মেৰিয়াই
বিলাহী ময়ুৰে দিছে জেউতি চবাই ।

সুৰত-প্ৰসঙ্গী সৌ কপোত মিথুন,
ৰঙেৰে আধাৰ বাটি
অমাতৰ মাত মাতি
দেখাইছে প্ৰণয়ৰ চানেকী চিকুন ;
যেনি চাওঁ তেনি যেন সকলো নতুন !

সখি অ' সখি অ' বুলি সখিয়তী বাই,
গছে গছে উৰি উৰি
তোৰ সুৰে সুৰ ধৰি
ৰূপ গন্ধ জেউতিৰে সৌন্দৰ্য্য বঢ়াই ;
প্ৰকৃতিৰ নগ্নৰূপ দিছে সোলোকাই ।

অ' মৰমী বন্ধু মোৰ অ' মোৰ বহনা
চক্ৰবাক মিথুনৰ
আশা হ'ল মিলনৰ
ৰঙালি যি বিশ্ব-ভোলা মিলন গগনা ;
নুমাব নে মৰমীৰ মৰম বেদনা !

শুনালি যিদিনা গীত শৃঙ্গাৰ ৰসত,
বিৰহিনী তপতীৰ
বই গ'ল অশ্রুনীৰ
সম্ভৰণ ৰূপ-ছবি ধৰি অন্তৰত ;
ভ্রমিলে কতনো দিন শৈল শিখৰত ।

কৰিলি নে মুখৰিত ঋষি তপোবন
দেৱযানে উঠি আহি
প্রেম নীৰে অৱগাহি
কি যাদু মন্ত্রত হ'ল যুগল মিলন ;
নুবুজিলো বিধাতাৰ অপূৰ্ব্ব বন্ধন !

নাজানো কি গাইছিলি গিৰি কৈলাসত
মদনৰশৰধৰি
কাৰ তপ ভঙ্গ কৰি
অভিশপ্তা হলি তই ভোগ বিলাসত
সি হেতু ভ্ৰমিছ নেকি মৰ্ত্ত্য প্ৰয়াসত ?

সংসাৰত তোৰ মান আশাশুধী নাই
মিলন-সম্ভোগ আশা
জনাই প্ৰাণৰ ভাষা
ব্যথিতৰ ব্যথা ভৰা দুখ পাতলাই,
দাম্পত্য প্ৰণয় বীজ দিছ ওপজাই।

২

গছে গছে পাতে পাতে লতাই লতাই
ৰূপৰ পোহৰ মেলি
নাজানো কি খেলা খেলি
ছয় ৰাগ সপ্তসুৰে মুৰলী বজাই
ৰাখিছ সাদৰী তই ভুৱন ভুলাই ।

তয়েই অলকনন্দা প্ৰেম মধুৰিমা
জগতৰ অনুপম
তয়ে অতি প্ৰিয়তম
তয়েই বসন্ত দূত শাৰদ প্ৰতিমা
প্ৰচাৰিছ ঘৰে ঘৰে মিলন মহিমা

কবি লেখনীত তই ফুটিলি কিয়
ৰূপ তোৰ নাই দেখি
অনাদৃতা হলি নেকি
হলি জীৱ জগতৰ অতি ক্ষুদ্ৰ জীৱ
কিন্তু, প্ৰিয়ে তয়ে মোৰ অতি প্ৰাণপ্ৰিয় ।

চিৰদিন তই মোৰ হিয়াৰ আপোন
উদিছে মনত মোৰ
শৈশৱৰ চিত্ৰবোৰ
কোন দূৰ অতীতৰ মায়াৰ সপোন ;
জগাই তুলিলি প্ৰিয়া স্মৃতি বিতোপন !

কোমলতা পৱিত্রতা সৌন্দর্য্য মাধুৰী
প্রেম প্রৱাহিনী হই
আছ চিৰকাল বই
স্নিগ্ধ সলিলত যেন থাকিম নাদুৰি !
পুৰাবি নে বাঞ্ছা মোৰ ক'চোন সাদৰী ।

আৰতিৰ শঙ্খধ্বনি হ'ল বিশ্বজুৰি
বিদায়ৰ শেষ বাণী
উচ্চাৰিলে সন্ধ্যাৰাণী
ধীৰে ধীৰে মিলি গ'ল গীতৰ মাধুৰি
বিমোৰত পৰি ৰ'ল মায়া স্বপ্নপুৰী ।

গিৰি-মল্লিকা

অয়ি অনবগুণ্ঠিতা ফুল্ল শিখৰিণী
ৰঞ্জি মণিকর্ণিকাৰ হৰিত মেখলা,
আছা শোভি শুভ্রবেশে ; কৰি সুৰভিত
লৌহিত্যৰ তীৰ ভূমি শ্যামল বননি ।
নন্দনৰ রূপ জ্যোতি পৰিমল সুধা,
কৰি আহৰণ বিশ্ব বিজয়িনী রূপে
মোহিলা নিতম্ব দেশ বিজন প্রান্তৰ ।

বনস্পতি দ্রুমদলে নৱ পল্লৱেৰে
জনাইছে হৃদয়ৰ গুপ্ত সম্ভাষণ,
স্তোকনম্রা লতিকাৰ কুঞ্জ পল্লৱত
উঠিছে উথলি যেন প্রেমৰ তৰঙ্গ।
প্রিয়া, তুমি ঢালিলা কি মোহন মদিৰা
হাঁহি কটাক্ষৰ। যি হাঁহিত বনে বনে,
হৰিতা ক্ষেত্রত তৰু তৃন লতিকাৰো
ভাঙিল চমক। ঠায়ে ঠায়ে বিধে বিধে
ফুলিল ৰঙেৰে কুটজ কুটুল ৰাজি।
দ্রোণিজাত শুভ্রকান্তি ফুল্ল দ্রোণিদলে
প্রীতিভৰা লাজাঞ্জলি যাচিছে সাদৰে।
দেৱতৰু সকলৰ মুকুল পৰাগ,
উৰি আহি পৱনৰ মৃদুল গতিত,
সুকোমল গৌৰ তনু পেলাইছে জুৰ।

ৰঞ্জিত তুষাৰ শুভ্ৰ নিমজ গালত
সুৰভি কুসুম ৰাগ ৰক্ত চন্দনৰ।
শেষাদ্ৰি শিখৰ যেৰে ৰাঞ্জি সন্ধ্যা ৰাগে
সুখেৰে বিশ্ৰাম লভে সান্ধ্য নভোমণি
বিবুধ-বনিতা সৰে সিঞ্চি নভো বেণু
দিছেহি পিন্ধাই মুক্তাহাৰ আভৰণ;
কৌমুদী প্লাৱিত তৰ কোমল বুকুত।
যেতিয়া জোনালী নিশা মধু পূৰ্ণিমাৰ
হয় সুধা ধৱলিত নীলিম আকাশ;
সপ্তস্বৰে কলকণ্ঠে কেতেকী অপ্সৰী
ঢালি দিয়ে ক্ষীৰ ধাৰা। ৰস ভঙ্গিমাত
ভৰি উঠে যেন তৰ পল্লৱিত বুকু।
নন্দন নন্দিতা তুমি দেৱ পাৰিজাত
যাৰ গন্ধ মদিৰাত মুগ্ধ দেৱপুৰী।

নাজানো অপ্সৰী বেশে কোন দেৱতাৰ
আছিলা হৃদয় ৰাণী, আলাসৰ লাক !
মদনৰ কামশৰ আছিলানে প্ৰিয়া
গিৰি কৈলাশত, যিদিনা মোহিনী ৰূপ
ধৰিছিলা ধূৰ্জ্জটিৰ ধ্যান ভঙ্গ হেতু !
কোপ অনলত পাৰি শাপভ্ৰষ্ট হই
ভ্ৰমিছাহি নেকি দেৱী শৈল শিখৰত ;
দেৱভোগ্য উপভোগ তিয়াগি সকলো
হলা চিৰ নিৰ্ব্বাসিতা চিৰদিনলই ।
আছিলানে তুমি প্ৰিয়া ঋষি আশ্ৰমত
ফুলৰ কুঁৱৰী সাজি, পুষ্প উপবন
কৰি জাতিস্কাৰ, প্ৰভাতৰ সমীৰণে
কত খেলা খেলি থাকে তোমাৰ লগত ।
যেতিয়া পিছলি পৰে মৃদু হিল্লোলত

বুকুৰ আঁচল। লাজতেই কুচিমুচি
তলমূৰ কৰি কোন ঋষি তনয়ক
যাচিছিলা যৌৱনৰ সৌন্দৰ্য্য মাধুৰি!
নিদাঘৰ দহনত দুখ পোৱা বুলি
আল ধৰিছিল কোন তাপস কুমাৰী!
মলচি দিছিল গাৱ কোমল হাতেৰে
পুণ্যতোয়া মালিনীৰ শীতল জলেৰে।
প্ৰাণ প্ৰিয়া, আজি মোৰ বিজন কুঞ্জত,
তুলিবানে লয়লাসে হাঁহিৰ তৰঙ্গ?
ব্যথাৰে উপচি পৰা আকুল প্ৰাণত
দিয়া প্ৰেম মকৰন্দ অমৃত পৰশ;
অকৃত্ৰিম প্ৰণয়ৰ স্নেহ আলিঙ্গন
নিষ্প্ৰভ ফুলনি মোৰ হক জ্যোতিৰ্ম্ময়।

যুগল-তৰা

তোমাৰ দুচকু সখি
পূৰ্ণিমা গগন ;
শান্তিৰ আঁজলি ঢালে
কটাক্ষ কিৰণ ।
তোমাৰ দুচকু সখি
তড়িতৰ মালা ;
মেঘৰ আঁৰত থাকি
কৰে লীলা খেলা ।

তোমাৰ দুচকু সখি
পুৱঁতীয়া তৰা ;
মৰতত বই যায়
প্ৰেমৰ নিজৰা ।

তোমাৰ দুচকু সখি
বাসন্তি পুৰ্ণিমা ;
মানস পটত নাচে
হেঙ্গুলী প্ৰতিমা ।

তোমাৰ দুচকু সখি
একে খনি ধৰা ;
দুবৰি বনীয়া ৰূপে
জ্ঞাতিষ্কাৰ কৰা ।

তোমাৰ দুচকু সখি
ফুলনি ধুনীয়া ;
ভোমোৰাই পিয়ে য'ত
ফুলৰ অমিয়া ।

তোমাৰ দুচকু সখি
শৰতৰ জোন ;
পৰিত্ৰ জেউতি তাৰ
বিশ্ব বিমোহন ।

তোমাৰ দুচকু সখি
প্ৰেম সৰোবৰ ;
ফুলে তাত স্নেহ, প্ৰীতি
লাজুকী কমল ।

তোমাৰ দুচকু সখি
প্রেমকুঞ্জবন ;
তাতে মোৰ মনপখি
কৰে বিচৰণ ।

তোমাৰ দুচকু সখি
প্রেমিকৰ আশা ;
অলক্ষ্যে হিয়াত জাগে
মৰমৰ ভাষা ।

তোমাৰ দুচকু সখি
ৰৰণ চিকুন ;
সৰলতা, কোমলতা
লাজ আভৰণ

তোমাৰ দুচকু সখি
কেনে দিপ্ লিপ্;
পথহাৰা পথিকৰ
আশাৰ প্রদীপ।

তোমাৰ দুচকু সখি
বিতোপন ধাম;
তৰুণ লাৱণ্য আভা
কান্তি অনুপাম।

তোমাৰ দুচকু সখি
শোভাৰ আধাৰ;
সুৰভি চন্দন সনা
ছবি কৰুণাৰ।

তোমার দুচকু সখি
চুম্বকর প্রায় ;
প্রাণ মন কাড়ি নিয়ে
সংজ্ঞা হেকরাই ।

সেইদেখি প্রিয়তমা
মনর হেঁপাহে ;
একে ধ্যানে, একে জ্ঞানে
চাওঁ তোমাকেহে ।

জোনলৈ

বহু পথ ভ্রমি ভ্রমি
বহু বাধা অতিক্রমি
আহিছোঁ অভাগী নাথ তযু পাশলই,
হৃদয়ত অবিৰাম
সুমৰি পৰিত্ৰ নাম
নদন বদন ৰূপ চাওঁ ৰই ৰই ।

ভুৱন-মোহন ছবি
দিনে ৰাতি ভাবি ভাবি
আকাঙ্ক্ষাৰ দীপ জ্বালি মনো-মন্দিৰত,
অপমান অভিমান
কাতি কৰি লাজমান
দেহ মন অৰপিলোঁ তযু চৰণত ।

প্রতিবিম্ব ছলে আহি
দিলা প্রীতি-ভৰা হাঁহি
অলক্ষিতে কাঢ়ি নিলা কোমল হৃদয়,
কোৱাচোন প্রাণাধিক
কিয় হতভাগিনীক
দেখাদি অদৃশ্য হ'লা নাহিলা দুনাই

মোবে দবে চকোবিণী
ফুল্লপ্রাণ কুমুদিনী
হ'ল চিব বিবহিণী স্বৰগ ললনা
কঠোব তোমাব প্রাণ
কাকো যে নিদিলা স্থান
কবিলা মাথোন তুমি কপট ছলনা।

তির্য্যক্ গতিবে লবি
দেশ-দেশান্তব ঘুবি
জনালোঁ মনব কথা মর্ম্মভেদী সুবে,
অভাগীক সুবুজিলা
বিনমিত ঃুঘবিলা
নোৱাৰোঁ ফুটাই ক'ব পবাণ বিদবে।

DISTRICT LIBRARY,
TEZPUR

সুকযৰ তীক্ষ্ণ শৰে
হৃদয় আকুল কৰে
ওৰেদিন পাৰি থাকোঁ তীব্ৰ যাতনাত,
সন্ধিয়া খদ্যোতে আহি
মাৰে বিদ্ৰূপৰ হাঁহি
নিয়তী ডালত পৰি মাতে হুটা মাত

দীৰ্ঘ এটি হুমুনিয়া
আবৰি উৰুঙা হিয়া
পৰি আছে আঁউসীৰ ঘোৰ আন্ধাৰত,
কি ক'ম দুখৰ কথা
কিমান সহিম ব্যথা
নিশ্চয় জানিছোঁ সুখ নাই কপালত

নিজানত এবি নাথ
গ'লা ভালেখিনি বাট
পাম নে আকৌ দেখা অৱলা জীৱন,
যদিও তৱল মতি
তুমি বিনে নাই গতি
তুমিয়েই সখা মোৰ বাসনাৰ ধন !

যোৱা নাথ যোৱা বাৰু
নালাগে আহিব আৰু
মিছাতে নিদিওঁ ব্যথা কোমল প্ৰাণত
হেঙুলী ৰখত চৰি
আনন্দে বিহাৰ কৰি
অনুপম সুখ লভা থাকি নিজানত ।

কিন্তু এটি কথা কওঁ
শুনা মোৰ দেহ-লাও
তযু ৰূপ ভাবি ভাবি মাগিলোঁ মেলানি,
জনমে জনমে যেন
পাওঁ স্বামী তোমা হেন
মুভুলিবা অভাগীক এয়ে শেষ বাণী !

পুঁৱতি-তৰা

ত্রিদিব বাঞ্ছিতা দেবী হে চিৰসুন্দৰী
পিন্ধি দিবা মকৰ কুণ্ডল,
কাৰনো মহান্ জ্যোতি কৰি উদ্ভাসিত
আলোকিছা ভুৱন মণ্ডল।

তড়িতৰ কণ্ঠমালা হীৰাৰ মুকুট
পিন্ধি যত জলদ কুমাৰী,
ৰতন মণ্ডিত চাৰু নীলাঞ্চল খনি
দিছে শুভ্ৰ আসনত পাৰি।

গাইছে অপ্সৰী গীত নাচিছে কিন্নৰী
বিদ্যাধৰী বজাইছে বীণা,
বিবিধ সম্ভাৰ লই ধৰিছে যোগান
সহচৰী যত সুৰাঙ্গনা।

নিজম পুঁৰতিনিশা প্ৰেমদীপ জ্বালি
কাৰ বুকু কৰিছাহি জুৰ,
কিম্বা শাপভ্ৰষ্টা হই নিজান পুৰীত
ভ্ৰমিছাহি এৰি দেৱপুৰ।

কোমল অধৰ সুধা পৰশি তোমাৰ
লুইতৰ শীতলিল প্ৰাণ,
আনন্দ হিল্লোল তুমি বিবিধ ভঙ্গিৰে
গায় মহিমহিমৰ গান।

গালে গীত দেৱদূতী গঙা চিলনীয়ে
প্ৰকৃতিৰ নিবিড় দেশত,
উঠি সি কৰুণ ধ্বনি দিগন্ত বিয়পি
মাৰ গ'ল নীল আকাশত ।

কত যুগ যুগান্তৰ সাঁচি থোৱা ব্যথা
উঠে মোৰ পৰাণ আকুলি,
বিপুল আবেগ ভৰা বেদনাৰ সুৰে
আকাঙ্ক্ষাৰ বাজিল সুতুলি ।

প্ৰেমময়ী দিয়া এটি পোহৰৰ ৰেখা
আছোঁ ঘোৰ আন্ধাৰত বুৰি,
প্ৰাণৰ দুৱাৰ বন্ধ, বন্ধ মুক্তি পথ
বাসনাৰ সেলুৱাই পৰি।

তথু প্ৰেম জ্যোতিকণা ধৰি হৃদয়ত
পাৰ হম ভৱ অন্ধকূপ,
পাম গৈ সদানন্দ নন্দন পুৰত
সত্য শিৱ সুন্দৰৰ ৰূপ।

বিভূতি

মাধবী মঞ্জরী লৈ আহিল মাধবী
গীতি গন্ধ বসে ভবপূর
বিয়পিল ফুলমধু দিক্-দিগন্তত
মধুময় কবি দেৱপুৰ ।

জ্বলে গিৰি শিখৰত ৰক্তবেণী বীথি
অপৰূপ ধৰি ৰূপশিখা
নিতম্বত কৰধনি গিৰি কৰ্ণিকাৰ
নৱ পল্লৱৰ ৰূপৰেখা ।

কৰণি ভৰাই লই দিগঙ্গনা সৱে
কৰিছেহি পুষ্পে সুশোভিত,
ফুলিল হিয়াত মোৰ লাখে লাখে ফুল
পৰিমল গন্ধে সুৰভিত।

কেতেকী পাৰিলে ৰিং দুৱাৰ দলিত
আৰতিৰ পৰিল উকলি,
অমৃতৰ পৰশন লাগি হৃদয়ত
লয়লাসে বাজিল মুৰলী।

ৰস ৰূপ গন্ধ গীতি বিপুল সম্পদ
হে ঈশ্বৰ তোমাৰে বিভূতি,
দুখিতৰ অন্তৰত দিবা নে অকণি
সৌন্দৰ্যাৰ প্ৰেম অনুভূতি ?

সৌন্দর্য্য সাধক

জীৱনৰ সুখ সম্ভোগ লালসা
অকাতৰে এৰি থই,
নিজেই নিজৰ মেৰঘৰ সাজি
নিজে বন্দী হলি গই।

বিশ্ব ভাৱনাৰ দুৱাৰ জপাই
সাধিলি অদ্ভুত কাজ,
কৃচ্ছ্র সাধনাত অভিষিক্ত হই
পিন্ধিলি গাভৰু সাজ।

কোন অপৰূপ ৰূপ সাগৰত
ডুব দি আহিলি তই;
ভুৱন ভুলোৱা ৰূপ মাধুৰীৰ
বোৱালি প্ৰেমৰ মই।

বিকশিত তোৰ পুষ্প পৰাগত
অপূৰ্ব্ব সৌন্দৰ্য্য ভাতি,
দেখালি বিশ্বক প্ৰেমৰ প্ৰতিমা
ৰূপৰ পোহাৰ পাতি।

কিনো অপৰূপা প্ৰাণৰ দুলালী
সাদৰী পখিলী অই,
ললিত ভঙ্গিৰে প্ৰকৃতি'কোলাত
কি খেলা খেলিছ তই ?

কাৰনো গৰিমা কৰিছ বিকাশ
সন্ধ্যা ৰাগে ৰঞ্জি কায়া ?
মুহূৰ্ত্তৰ খেলা মূহুৰ্ত্তে সামৰি
হৰিলি জগত মায়া ।

ধৰি চাৰু বেশ ৰং-ৰূপহৰ
অহমিকা কুহকিনী,
হৰি নিছে মোৰ সদানন্দ ৰূপ
পৰিত্ৰ দীপিতি খিনি ।

কোৱা প্ৰিয়া, মোৰ জীৱন সন্ধ্যাত
কাৰ ৰূপ কৰি ধ্যান,
অৰূপ ৰূপত অৱগাহি মই
লভিম স্বৰূপ জ্ঞান ?

অভিসাৰ

উষাৰ ৰূপত মধুমালতীৰ
কোমল বুকু কৰে চিক্‌মিক্‌
সুধাৰ আধাৰ লাৱণি ওঠত
বিৰিঙি উঠিল ৰাঙলী পিক ।

ছন্দভৰা গীতি উদাত্ত সুৰত
কোনোবাই যেন গালে এফাঁকি
বেদনা আকুল উদাস প্ৰাণত
গোপন মাধুৰী দি গ'ল বাকী ।

নন্দন নন্দিত চন্দনৰ গন্ধে
কৰিলে হৃদয় আমোল মোল
অলকা-সুন্দৰী অলকনন্দাই
কোমল হাতেৰে পৰশি গল ।

বিমানে বিমানে নৃত্য ভঙ্গিমাৰে
ৰূপৰ পোহাৰী ফুৰিছে উৰি
কোন ৰূপদক্ষে প্রণয় ৰাজ্যত
সাজিলে নতুন সপোন পুৰী !

আজি মোৰ ব্যর্থ, বিজন কুঞ্জত—
মানস প্রিয়াৰ গোপন খেলা ;
মিলন অলকা জিলিকি উঠিল
বাসৰ ঘৰত মোহন মেলা ।

অঞ্জলি

কুঞ্জে কুঞ্জে মালতীর মহা সমারোহ
প্রাণভরা শেফালির হাঁহি
চন্দনর গন্ধ-রেণু করি বিতরণ
ফুরে দিক্-দিগন্তে ভাহি।

দিক্ চক্রবাল যুরি ইন্দ্রধনুখনি
সাজিছে কি অপর্ব্ব তোরণ
আলোক সুন্দরীসরে পুষ্পপাত্র লই
প্রকৃতিক করিছে বরণ।

পদ্মগন্ধা সৰসীত ধীৰ সমীৰণে
নাচি নাচি যায় ঢউ খেলি
মৃণাল উভঞ্জি লই ৰাজহংস যুথে
আনন্দতে কৰে কত কেলি

প্ৰভাতৰ ৰাগৰেখা প্ৰকৃতিবুকত
কিবা ৰূপ বিশ্ব বিমোহন
জাতিঙ্কাৰ সেউজীয়া ধাননি পথাৰ
সেউজীয়া বন উপবন ।

বিন্দু বিন্দু হিমকণা শ্যামল বনত
জ্যোতিৰ্ম্ময় ৰূপে আছে জ্বলি
বিচিত্ৰ হীৰাৰ মণি ঊষা দেবী যেন
প্ৰকৃতিক দিছে হেমাঞ্জলি ।

সৌন্দর্য্যৰ মহামেলা বিশ্ব-মন্দিৰত
জ্বলে গন্ধ পুষ্প দীপ ধূপ
যেনি চাওঁ তেনি যেন মহামহিমৰ
বিশ্বভোলা প্রেমানন্দ ৰূপ।

প্রেমময়, দিয়া মোৰ হৃদয় বীণত
ছন্দভৰা বন্দনাৰ সুৰ
নিভৃতি মালঞ্চখনি হ'ক মুখৰিত
প্রীতি গন্ধে হ'ক ভৰপূৰ।

বিশ্বরূপ

তোমার রং-রূপহর ভাওনাখনি
ভাঙিব কোন দিনা,
তোমার বন্ধ হব কোন কাহানি
মোহন সুরর বীণা।

তোমার কুহকিনী নর্ত্তকীর
ভুরন-মোহন বেশ,
হাঁহি কটাক্ষর-বিলাস-ভঙ্গি
কোন দিনা হব শেষ!

মন্ত্র-মুগ্ধ মৃগশিশু যেন
চাই ৰলোঁ ভেবা লাগি,
লগৰীয়াবোৰ দিহাদিহি গ'ল
মোৰ নাভাগিল ৰাগী।

তড়িৎ খেলাৰ চিক্‌মিকনিত
দৃষ্টি হ'ল মোৰ ক্ষীণ,
দিন-কণা হই ভাওনা ঘৰত
পৰি ৰলোঁ চিৰদিন।

প্রহেলিকাময় ভাওনা তোমাৰ
কেতিয়া পৰিব ওৰ,
চকুত চমক লগাই কিমান
ৰং চোৱা প্রভু মোৰ।

অৰূপ ৰূপৰ স্বৰূপ তোমাৰ
নুবুজিলোঁ মই হৰি,
অলীক ভাওনা দেখাই মাথোন
বিৰেক নিলা হৰি।

লালীত পৰা পকৰাৰ দৰে
নেদেখোঁ কেনিও বাট,
মায়াৰ বান্ধোনে বান্ধি কিয় মোক
পেলইছা যাতনাত।

প্ৰভু! মৰীচিকাৰ ইন্দ্ৰজালখনি
চকুৰ আঁতৰ কৰা,
তোমাৰ বিশ্ব ৰূপৰ মোহন মেলা
আগত ডাঙি ধৰা।

দূৰ হ'ক প্ৰাণৰ আবিলতা
দূৰ হ'ক মনৰ ভ্ৰান্তি,
তোমাৰ ভূমানন্দ ৰূপটি চাই মই
লাভিম প্ৰাণত শান্তি।

দান

পুঞ্জীভূত বেদনাৰ তীব্ৰ আঘাতত,
আলোড়িত হয় যেৱে ক্ষুদ্ৰ বুকু খনি ;
ব্যৰ্থতাৰ অৰুন্তুদ ৰুৰুণ সুৰত,
বাজি উঠে প্ৰলয়ৰ হাহাকাৰ ধ্বনি ।
নাজানোঁ তেতিয়া, কোন মাহেন্দ্ৰ ক্ষণত,
পাওঁ কাৰ সান্ত্বনাৰ কোমল পৰশ ;
অনাবিল কহ্লাৰৰ প্ৰেম সৌৰভত,
সুৰভিত হয় মোৰ মানস সৰস ।

নশ্বরতা

মুক্ত হ'ল পূর্ব দিশে স্বর্ণমন্দিরর
হিরণ্ময় স্বর্গীয় তোরণ
সৌন্দর্য্য প্রতিমাখনি হ'ল প্রতিভাত
হেমজ্যোতি করি বিকীরণ।

শোভে শ্যাম কুঞ্জে কুঞ্জে ফুল্ল কুসমত
হিমানীর ধরল কীরিটি
দেবদিব্যাঙ্গনা সবে পুষ্প পাত্র লই
করিছেহি মঙ্গল আরতি।

সুগন্ধ কুসুম গন্ধ গন্ধবহে আনি
বাকি দিলে মঞ্জু কাননত
পবাগ মদিবা মধু ভুবনে ভুবনে
ভাহি ফুবে বায়ু তবঙ্গত ।

তরু তৃণ লতিকাব পল্লবে পল্লবে
মুঞ্জবিল কুসুম স্তবক
প্রমোদ বনতো আহা স্নিগ্ধ পবিমল
বিতবিছে কুন্দকুববক ।

অনাহত সুবে বাজে বন বীণা বেণু
তুলি কত তবঙ্গ হিল্লোল
তালে তালে তবঙ্গিনী উর্ম্মিমালা লই
মহানন্দে কবিছে কল্লোল ।

নানা চিত্র বিচিত্রর বন-বিহঙ্গমে
স্বরে সুধা সঙ্গীত লহর
বিরিঙি উঠিছে আহা জগত উদ্ভাসি
প্রভাতর রূপ মনোহর।

ধীরে ধীরে নিদাঘর দহন মুরতি
ধরিলে কি ভীষণ আকার
নন্দনর চারুখেলা চাওঁতে চাওঁতে
নিমিষতে হ'ল ছারখার।

আকাঙ্ক্ষা

বজিল কীচক বেণু ললিত লয়েবে
প্রকৃতিব কাম্য কাননত ;
হীবক-মণ্ডিত নীল চন্দ্রতপ খনি
আলোকিল শূন্যবিমানত ।

ফুলব সুগন্ধ-বাহী সান্ধ্য সমীবণে
বিতবিছে সুবভি চন্দন
বৈতালিক পবঘুমা ত্যজি চন্দ্রালস
গায় বিভু মহিমা বন্দন ;

বই যায় প্রেমধারা বিশ্ব ভুবনত
প্রেমময় প্রভুৰ প্রসাদ,
মোহ-মুগ্ধ জীৱদলে পান কৰি আহা
গুচাইছে আত্ম-অৱসাদ ।

কিন্তু, মোৰ মৰুময় হৃদি চাহাৰাত
নাই সেই কৱিৰ দুলালী,
সুধাকণ্ঠী বিহঙ্গৰ নাই কলধ্বনি
নাবাজে সি মোহন মুৰলী ।

হে প্রভো ! অন্তৰযামী মঙ্গল নিলয়
তুমি মোৰ হৃদি চিন্তামণি
কৰুণা কিৰণ ঢালি কৰা জ্যোতির্ম্ময়
মোহ-অন্ধ কাৰাগাৰ খনি ।

প্ৰতিধ্বনি

দুখে ভৰা জীৱনৰ ভাগ্যক সুধঁৰি
গই আছোঁ একেৰাহে
ভয় লগা ঠাই, তাতে বাট দীঘলীয়া
নাজানো বাধেহি কিহে ।

নিশাৰ আন্ধাৰ ক্ৰমে আহিছে ঘনাই
নিচিনি আপোন পৰ ;
বাট এৰি আওবাটে যাওঁ কেতিয়াবা
কঁপে দেহা থৰ্ থৰ্ ।

চঞ্চল বিদ্যুৎ রেখা চকুর আগত
কবিছেহি তির্‌বির্‌
পকরাই পোরা দরে হওঁ কনামুনা
হৃদয়ে নামানে থির।

বিণিকি বিণিকি যেন শুনিলোঁ দূরত
বাজিছে মৃদুল বাঁহী;
কোনেবা গাইছে গীত কোনেবা বজায়
শূন্যে শূন্যে ফুরে ভাহি।

নাজানো কতনো ভার আছে সি গীতত
অতীতর স্মৃতি মধু;
উঠে কত প্রীতিভরা আশার লহর
উঠলি প্রণয় সিন্ধু।

বাজিল হৃদয় বীণা গীতৰ লগত
ভাবত বিভোৰ হলোঁ ;
কিনো আকর্ষণী-মন্ত্রে ভুলালে মনক
নিজকে পাহৰি গলোঁ ।

এনেতে পশ্চিম দিশ গৰজি উঠিল
লৰিল প্রকৃতি বুকু ;
উঠিলোঁ উচাপ খাই বিদ্যুৎ সঞ্চাৰে
ভয়তে মুদিলোঁ চকু ।

অনন্ত বসুধা পুনু ঘোৰ আন্ধাৰত
বুৰ গ'ল লাহে লাহে ;
হৃদিভেদি সুৰে যেন বিণ্ডা মাত এটি
প্রকৃতি বুকুত ভাহে ।

অনন্তত উঠি অহা মুকলীৰ ধ্বনী
অনন্ততে মাৰ গ'ল ;
বিষাদ বেদনা সুৰ হৃদয় তন্ত্ৰীত
ধীৰে ধীৰে বাজি ৰ'ল ।

মুহূর্ত্তৰ মোহস্বপ্ন আশাৰ দীপিতি
মুহূর্ত্ততে গ'ল লীন ;
আছিলোঁ যি আন্ধৰত সেই আন্ধাৰে
পৰি ৰলোঁ ভাগ্যহীন ।

বৈৰাগ্যৰ কথা

ভাৰ্য্যা পুত্ৰ ধন জন দিলোঁ মই বিসৰ্জ্জন
মিতিৰ কুটুম কেও নাই লগৰীয়া,
আশা-পখী উৰি গ'ল শূন্য হিয়া পৰি ৰ'ল
সংসাৰত আজি মই অকলশৰীয়া ।

সুখৰ সংসাৰ মোৰ অচিৰে পৰিল ওৰ
নিজানতে বহি কত কাঢ়োঁ হুমুনিয়া,
সহায় সম্পদহীন দেখি সৱে ঘিণ
যেয়ে দেখে সেয়ে বোলে বাটৰ বলিয়া ।

নালাগে সংসার সুখ নাচাওঁ মানুহ-মুখ
জীৱনত পালোঁ বহু বেজার আমনি,
ধুন-পেচ বিলাসিতা সকলো লাগিছে তিতা
আজুরি পেলালো মায়া মোহর বান্ধনি ।

সকলোরে এরি আশ অৱণ্যত ললো বাস
মন গলে অকলই ফুরোঁ বনে বনে,
বিবিধ চরাই পহু ঠায়ে ঠায়ে আছে বহু
সিহঁতেই সঙ্গী মোর জীৱনে-মরণে ।

খায় যদি বাঘে ঘোঙে পরোঁ যদি খালে দোঙে
যদিওবা আরু কিবা ঘটে অমঙ্গল,
নকরোঁ একোকে ভয় আছে হরি দয়াময়
হর তেরোঁ আশ্রিতর আশ্রয়র থল ।

ভোকত আতুৰ হলে অৰণ্যৰ ফল-মূলে
গুচাওঁ পেটৰ জ্বালা পলায় ভাগৰ,
ওদালৰ ছালখনি সেয়ে গাৰ আৱৰণী
তাৰেই গুচাওঁ জাৰ নালাগে কাপোৰ ।

আছে কত কুঞ্জবন প্রকৃতিৰ তপোবন
হিয়াত নতুন ভাবে খেলে কত ঢৌ;
কোমলতা সৰলতা স্বৰগৰ পৱিত্রতা
আনন্দ মূৰতি য'ত বিৰাজে নিতৌ ।

তাৰে কত শোভা চাওঁ হৃদয়ত শান্তি পাওঁ
বিভুৰ মহিমা গাওঁ পখীৰ সুৰত,
তৰঙ্গৰ লীলা-খেলা অপূৰ্ব্ব মোহন মেলা
ৰং মনে বহি চাওঁ তটিনী তীৰত ।

যেতিয়া হেঙুলি বেলি বিচিত্ৰ বহন ঢালি
লাহে লাহে যায় নীল সাগৰৰ তল ;
ফুলৰ সুগন্ধবাহী মলয় সমাৰে আহি
সন্তাপিত প্ৰাণ মোৰ কৰে সুশীতল ।

হিংসা দ্বেষ প্ৰৱঞ্চনা সংসাৰৰ বিড়ম্বনা
লোভৰ বেহানি তাত একো নাইকিয়া
নাভাবোঁ সিবোৰ কথা নাই আৰু একো লেঠা
সঁচাকৈয়ে আজি মই পৰম সুখীয়া ।

যিদিনা ললাটী দেহা বেহাই সংসাৰ বেহা
বিচাৰিব পাবলৈ মুক্তিৰ বিধান,
গছৰ পাতেৰে সজা আছে যিটি ভঙা পঁজা
তাতে বহি পাম মই শেষ সমিধান ।

অন্তিম জ্যোতি

মৰম ভিখাৰী মই বিশ্ব-ভাণ্ডাৰত
খুজিছিলো অন্তৰৰ দান,
গৰল উদ্ভৰ হ'ল সিন্ধু মন্থনত
অমৃতৰ নাপালোঁ সন্ধান।

উদ্দাম বাসনা লই স্বৰ্ণ-মৃগ খেদি
সংসাৰত ভ্ৰমিলো কিমান,
দুৰ্জ্জয় লালসা তেও নুগুচিল মোৰ
ব্যৰ্থ হ'ল লক্ষ্যভেদী বাণ।

মর্ম্মাহত ব্যাথাহত দুর্ব্বহ জীৱন
আছে মোহ আৱর্ত্তত ঘূৰি,
স্পন্দনত তন্দ্রাতুৰ দুর্ব্বল চিত্তৰ
জড়তাই নিছে সংজ্ঞা হৰি।

ব্যথাৰ সহস্রজলা, ব্যর্থতাৰ গ্লানি
বুকু পোৰা তপত উচ্ছ্বাস,
কোনেবা গুচাব মোৰ কোনেবা শুনিব
আৰব্যৰ স্বপ্নউপন্যাস ?

জীৱনৰ ধ্রুৱতৰা মাৰ যাওঁ যাওঁ
অনন্তৰ অন্তিম বুকুত,
পৰম আনন্দ ৰূপ ধ্রুৱ জ্যোতিকণা
নাপাম নে আৰু সি লোকত ?

ফুলশয্যা

আৰু নো কিমান দিয়া বেদনাৰ বোজা
হে মোৰ হৃদয়-দেৱতা ?
কৰুণ বোদন তুলি ভাঙি দিলা কিয়
প্ৰাণৰ নিবিড় নীৰৱতা ?

জীৱনৰ সন্ধিক্ষণ বিয়লি খেলাত
হিয়া ধুনি উঠে কোলাহল ;
আৰু কিয় তিক্ত ব্যথা বিক্ত হৃদয়ত
ঢালি দিলা তীব্ৰ হলাহল ?

কোন কাহানিয়ে তুমি হবি নিছা মোব
প্রীতিভবা প্রণয়ব লাক,
অন্তর্দ্দাহী বাৱনব চিতা জুই কুবা
কোনদিনা নুমাবনো আক ?

আনন্দব পূর্ণপাত্র শূন্য আজি মোব
কেউপিনে দেখোঁ হাহাকাব—
দাবাগ্নিব দহনত দেৱদাৰু তৰু
পুবি ডেই হ'ল ছাবখাব

মাৰিছিলা শক্তিশেল তাহানি যিপাত
যোৱা নাই সি বিষ জামৰি,
বেদনাৰ যত অস্ত্ৰ কৰিছা প্ৰয়োগ
বুকু পাতি লইছোঁ সামৰি।

হিয়া ভগা বিষাদৰ তিতি অশ্ৰুজলে
পাহৰিছোঁ সংসাৰ মৰম;
ভাৰাক্ৰান্ত চিত্ত আজি উদ্বেলিত কৰি
কিবা সুখ পালা প্ৰিয়তম ?

মবহিছে জীৱনৰ দুৰ্লভ মাধুৰী
নোৱাৰিলো আকাঙ্ক্ষা পূৰাব ;
আহিছে প্ৰাণত আজি ক্লান্তি অৱসাদ
দিয়া মোক শান্তিৰে জুবাব ।

যাতনাত নিপীড়িত ওৰে জীৱনত
কঢ়িয়ালো যত আৰৰ্জ্জনা,
তোমাৰেই অৱদান বুকুত সাৰটি
অন্তিমত লভিম সান্ত্বনা ।

জ্বলিছে দূৰত সউ প্ৰলয়ৰ শিখা
ধৰিছে কি ৰূপ বিভোপন !
সেয়ে মোৰ ফুল-শয্যা ৰক্তকমলৰ
লম তাতে অনন্ত শয়ন ।

প্রশস্তি

উষাৰ কুঙ্কুম ৰাগে ৰঞ্জিলে বসুধা
দশোদিশ উদ্ভাসিত কৰি
নৱ কিশলয় দলে চামৰ ধুলাই
প্রকৃতিক আনিলে সাদৰি ।

কবি চিত্তহাৰী যত ফুল্ল কুসুমৰ
আনন্দত প্রাণ টল্‌মল্‌
মন্দিৰৰ উপেক্ষিত ৰৱাব ফুলেও
দিছে যাচি প্রেম প'ৰিমল

উঠে তরু শিরে শিরে বন বিহঙ্গর
ছন্দভরা সুমধুর তান—
জল স্থল অন্তরীক্ষ সকলোতে যেন
দেবতার মহা অভিযান

করি দীর্ণ জরাজীর্ণ পুঞ্জীভূত ক্লেদ
শেষ হল মহা কালরাত্রি
উঠা হে ঋতিক্ ধ্যানী অমৃতর পুত্র
উঠা যত মুক্তি পথযাত্রী ।

মোহন কীচক বেণু অনাহত ছন্দে
গায় মহামহিমর গান
মোহ তন্দ্রালস তেজি উঠা ভক্তবৃন্দ
সুন্দরর করা রূপ ধ্যান ।

মাধবী

মধুগন্ধ গীতি-ছন্দ
মন্মথর অবদান
মরতর মরুফুলে
মলয়ার পালে ঘ্রাণ

মন্দ মন্দ তালে বাজে
মেঘমন্দ্র রাগিণী,
মধুমালতীর গন্ধে
মুগ্ধা মধুযামিনী ।

মধুচ্ছন্দা মদনৰ *
মোহন মূর্চ্ছনা ধ্বনি
মুখৰিত মঞ্জুবন
মুকুলিত ফুলমণি

মাধৱীৰ মুকুলত
মলয়াৰ লুকাভাকু
মন্দাৰৰ মণ্ডপত
মকৰাই খেলে ফাকু ।

ময়ূৰৰ নৰ্ত্তনত
মন্ত্রমুগ্ধ মণিৰাজ
মুৰত জিলিকি উঠে
মুনিমনোহৰ সাজ ।

* মদন-মইনা চৰাই ।

মোহমদিরাত মত্ত
মদালস মধুলেহী
মধুগন্ধা মঞ্জরীত
মহানন্দে মিলিছেহি ।

মাগিছে মরম ভিক্ষা
মধুক্রম মুচুকুন্দে
মিনতিরে দিলে অর্ঘ্য
মল্লিকা মালতী পুঞ্জে

মনোময় চিত্তময়
মূরতি মোহন রূপ
মহাবিশ্ব জুরি রয়
মঙ্গল চন্দন ধূপ ।

মূর্ত্তিমান জ্যোতিষ্মান
মনোরম দৃশ্যরাজি
মূহি মেদিনীর বুকু
মূর্ত্তরূপে আছে সাজি ।

মরমী মাধরী তুমি
মরমতে যোরা পমি
মরমর স্ফুরণত
মুগুধ মরতভূমি ।

মোহন বেণুত তুলি
মাণিকীমধুরী মাত
মচি দিয়া মর্ম্মব্যথা
মরমে বুলাই হাত ।

মাধুৰীৰ সোঁত বোৱা
মন্দাকিনী পূতোদক
মোকো দিয়া বিন্দু এটি
মৰু-তৃষা দূৰ হক ।

ম্লানিমা জড়িমা ক্লেদ
মৰ্ম্মাহত ব্যৰ্থ হিয়া
মধুপৰ্ক মধুৰসে
মৃত সঞ্জীৱনী দিয়া ।

অতৃপ্ত

গোধূলির রঙা মেঘে
পাতিলে প্রেমর হাট,
চিরসুন্দরর যেন
এখনি রূপক নাট !

নীলিমর বুক বাঁজি
দিছে গন্ধ ফাকুণ্ডরি ;
মৃদু মলয়ত ফুরে
দিক্ চক্রবাল জুরি !

পলাশ বনত দিলে
সপোন মাধুৰী ঢালি
জনায় ব্যাকুল ব্যথা
বতাহত হাঁহি জালি ।

নাজানো বোলালে কোনে
তটিনীৰ বুকুখনি
ধীৰ তৰঙ্গত জ্বলে
সহস্ৰ হাবাৰ মণি ।

উদ্দাম প্ৰাণৰ তৃষা
অফুৰন্ত আশা লই
ফুৰে কাৰ সন্ধানত
ভাৰত বিলোল হই ।

পুৰৰী ছন্দত গালে
আৰতিৰ স্তুতি গীত
সুগভীৰ নিনাদত
গিৰি বন মুখৰিত ।

নিঃকিন

দুখ দৈন্য জীবন সম্বল
নির্য্যাতন মাঝে প্রভুর আশীস
সদানন্দ রূপ ধ্রুব--জ্যোতি
জ্বলে অন্তরে অহর্নিশ।

প্রবৃত্তির গুপ্ত অনুচরে ঘেরে
রুদ্ধ দুয়ারেত বসে করাঘাত
নির্ব্বিকার চিত্তে করো প্রত্যাখ্যান
শেষ নৌ হওঁকেই জীবন নাট।

দেবতার স্নেহ নাপাওঁ কদাপি
মই যে লাঞ্ছিত মানুহ অধম
বাঞ্ছো তথাপিও আলো আন্ধারতে
লভো যেন পুনু দুর্ল্লভ জনম।

মানব-দেবতা

বিক্ত পাত্রখনি মোব পবিছে উপচি
বেদনাব অনুভূতি, বিপুল আবেগ—
আবর্তিব উপচাবে। অস্ফুট ভাষাত
নিবানন্দ জগতব কৰুণ উচ্ছ্বাস ;
স্তবে স্তবে ছন্দে ছন্দে উঠিছে ঝঙ্কাবি
সীমাহীন প্রান্তবব উদাস সঙ্গীত।
বিশ্বব সভাত যি আসন হেবাই
জীর্ণ শীর্ণ উপেক্ষিত আজিও যি জাতি
নৈবাশ্যব অবসাদে তন্দ্রা অভিভূত।

শত শত লক্ষ্যভ্রষ্ট গণ জীবনব
সুগভীব বেদনাব তীব্র হাহাকাব,
বিধাতাব সিংহাসন উঠিছে আলোড়ি !
হে মানব, প্রগতিব অগ্রদূত তুমি,
প্রেমব দেবতা, সাম্য মৈত্রী স্বাধীনতা
বিজয় কেতন, গৌবৰব শিখবত
উবিছে সগর্ব্বে ; হে সাধক কর্ম্মযোগী !
মহাত্যাগী দধিচীব দৃঢ় সঙ্কল্পব
মহান প্রেবণা লই চিত্ত কবা জয় ;
কবা মুক্তি আহবব দুর্ল্লভ সাধনা
জয় হক শুভ যাত্রা মুক্তি-অভিযান ।

কবিপ্রিয়া

বক্ষে কাঞ্চন মধুমালতী
বিলাস কুঞ্জে মিলি সকলোটি
ঢালিছে অমিয়া রূপ-মাধুরী
সখি, তুমিতো নাহিলা ঘূরি।

গীতিমুখরিত তরুলতিকাই
ছন্দে, সুরে চিত্রে দিছেহি সজায়
তন্দ্রামগন মায়া স্বপ্নপুরী
প্রিয়া, তুমিতো নাহিলা ঘূরি।

কুসুম ছন্দে সাজি অঙ্গরাগ
মালঞ্চে মালঞ্চে কত অনুরাগ
খেলে কত খেলা ফুলকুঁড়রী
বাঁধে, তুমিতো নাহিলা ঘুরি।

নিজানর সৌ মুগ্ধা তটিনী
গায় প্রেম-গীতি তুলি প্রতিধ্বনি
ভুরনে ভুরনে উঠে লহরি
তথাপিতো প্রিয়া নাহিলা ঘুরি।

শুভ্র জ্যোৎস্নাময় মধু পূর্ণিমা
ঢালে চন্দ্রামৃত প্রেম মধুরিমা
আনন্দর মেলা মহাবিশ্ব জুরি
প্রিয়তমা, কিয় নাহিলা ঘুরি ?

সুপ্ত বাসনা কাৰ পৰশত
উচ্ছ্বসিত মধু মোহন আৱেশত
ভঙা বুকুখনি উঠিছে আলোড়ি
তেও কিয় তুমি নাহিলা ঘূৰি।

জগতৰ যত সৌন্দৰ্য্য সুষমা
অনৱদ্য ৰূপ অতি মনোৰমা
গইছে সকলো বুকু উদি কৰি
গইছা যিদিনা তুমি সাদৰি!

ৰিক্ত বেদীত দীন উপাচাৰ
কল্পনাৰ ব্যৰ্থ ফুল্ল উপচাৰ
ৰাখিছো সজাই কত যত্ন কৰি—
আহিবানে প্ৰিয়া, আহিবানে ঘূৰি।

অনাহূত

ছন্দহীন জীৱনৰ পদূলিমুখত
শুনো কাৰ মৃদু পদধ্বনি—
কাৰ স্নিগ্ধ পৰপত হল মুখৰিত
ভাষাহীন কাব্যবেদীখনি ।

তাহানি এদিন দীন কবি-কাননত
বাজিছিল দীপক হিন্দোল,
যি মহান অনবদ্য গীতৰ লয়ত
কঁপিছিল সপ্তৰ্ষি মণ্ডল ;

নাচিছিল লয়লাসে গোপন কক্ষত
ছন্দময়ী কাব্য মনোৰমা
কৰিছিল মধুময় বিলাই প্ৰাণত
অপৰূপ সৌন্দৰ্য্য সুষমা।

সুন্দৰৰ ধ্যানমূৰ্ত্তি অন্তৰ্দ্ধান আজি
নাই সেই আৰাধ্য দেৱতা
আচম্বিতে আহি কোনে কৰিলে মুখৰ
প্ৰাণৰ নিবিড় নাৰৱতা।

মধুলিহ

অ! চেনেহী গুটিমালী তুমি মোৰ প্ৰিয় বধু
অন্তৰৰ সৰলতা প্ৰেমিকৰ প্ৰেম মধু,
ব্যথাভৰা ব্যথিতৰ সান্ত্বনাৰ জুৰ নই
আছে কিনো প্ৰিয়বস্তু অন্তৰ খনত কৈ।
সেই সত্য সন্ধানত বেদনা ব্যাকুল মনে
পিয়াহত উত্তাৰল ভ্ৰমি ফুৰো বনে বনে।
দুলৰ্ভ মাধুৰিখিনি দিলাহি যিদিনা দান
সৌন্দৰ্য্যৰ সম্ভোগত উথলি উঠিল প্ৰাণ।
আন্ধাৰ বুকুত মোৰ দুলৰ্ভ কৌস্তভ মণি
স্নেহৰ মাধুৰি সনা শান্তোজ্জ্বল মুখখনি

তেজে ফুঁটো ফুঁটো কৰা
চুম্বন মদিৰা সুধা
গোধূলিৰ লগনত
ঢালি দি সুৰভি ভাণ্ড
কি দোষত আজি তেন্তে
ভাঙি দিয়া কিয় মোৰ
অন্তৰৰ প্ৰফুল্লতা
কিনো সুখ পাবা বাকু
নুবুজিলা নুশুনিলা
নোৱাৰো ফুটাই কব
স্নেহৰ শিকলিগছি
কুসুম কোমল প্ৰাণ

সুকোমলঅধৰত
স্বৰে প্ৰেম পৰশত।
ধৰলী মাৰৰী নিশা
গুচালা প্ৰাণৰ তৃষা।
কৰা মোক অৱহেলা
সপোনৰ লীলা খেলা!
কিয় প্ৰিয়া নিয়া হৰি
অন্ধ কাৰাগাৰ কৰি।
মৰমীৰ মৰ্ম্মব্যথা
অন্তৰত লাগে ব্যথা।
লাহে লাহে সুলকিল
বেজাৰতে মৰহিল।

বিচ্ছেদৰ তীব্ৰ জ্বালা
হৃদয় দগধ কৰে
দুধাৰি চকুলো নিতে
দুগালেদি বই পৰে ।
দুদিনীয়া সুখ ভোগ
আছিল ভাগ্যত লেখা
দুদিনীয়া মিলনৰ
আনন্দৰ দীপ্ত ৰেখা
প্ৰাণৰ বেদনা মোৰ
কিয় তুমি নুবুজিলা
কোমল প্ৰাণত পুনু
ব্যথাৰ আঘাত দিলা ।
নাজানিলো নুবুজিলো
অন্তৰৰ ভালপোৱা
সেইদেখি প্ৰিয়তমা
নিছলাক দিলা ভুৱা ।
ৰিক্ত হিয়াখনি লই
আকনো কিমান দিন
ৰজাৰৰ গীত গাই
বজাই ফুৰিম বীণ ?
ইমানতো নুবুজিলা
নুবুজিলা ভাল কথা
বুজাবৰ চেষ্টা কৰি
নিদিওঁ প্ৰাণত ব্যথা ।

বিয়োগৰ দহনত হিয়াখনি যায় ফাটি
নাজানো কেতিয়া আৰু পুৰাব দুখৰ বাতি ।
বিফল জীৱন মোৰ বিফল সকলো আশা
ভাগ্যহীন আজি মই হিয়া মোৰ 'কৰ্ম্মনাশ' ।

Library books will give no' jou f.' long
if handled careful y w.th ... an hands